

EL CONCEPTE D'ANGOIXA DE SØREN KIERKEGAARD: TRACTAT PSICOLOGICOTEOLÒGIC O BÉ OBRA INDIRECTA?

Dolors Perarnau

Howard and Edna Hong Kierkegaard Library de Northfield, Minnesota

RESUM: En quant a text, *El concepte d'angoixa* és una obra que es presenta com un tractat acadèmic que versa sobre l'angoixa i el pecat. No obstant això, l'obra no en diu res del pecat, i de l'angoixa, ben poca cosa. Alguns especialistes de Kierkegaard fins han considerat aquesta contradicció com a símptoma característic de la ironia kierkegaardiana i afirmat que, en veritat, *El concepte d'angoixa* no és altra cosa que una paròdia dels llibres de text. Bo i recollint les principals interpretacions que s'han fet de l'obra, l'objectiu d'aquest article és demostrar que, abans de res, *El concepte d'angoixa* és un discurs poeticoliminal que apunta devers allò que justament no pot ser dit, ans únicament viscut en l'existència. El pecat és el límit de tot discurs, un buit en el llenguatge que necessita de l'existència de l'individu per a omplir-se. D'aquesta manera, *El concepte d'angoixa* esdevé una comunicació indirecta més que, en comptes de presentar diverses opcions de vida, exigeix al lector una decisió respecte del pecat i de l'angoixa.

ABSTRACT: As text, *The Concept of Anxiety* is a work that shows itself as a learned treatise that deals with anxiety and sin. However, the work says nothing about sin, and very little about anxiety. Some Kierkegaard scholars have even regarded such contradiction as a characteristic symptom of the Kierkegaardian irony and stated that *The Concept of Anxiety* is, actually, nothing more than a parody of the academic textbooks. Giving account of the most important interpretations of the work, the aim of this paper is to show that, first and foremost, *The Concept of Anxiety* is a poetic-liminal discourse that points to what precisely cannot be said but only lived within existence. Sin is the limit of all discourse, a void within language that needs the existence of the individual in order to be filled. Thus, *The Concept of Anxiety* is another indirect communication, which, instead of presenting various ways of life, requires of the reader a decision towards anxiety and sin.

1. Introducció

El concepte d'angoixa [*Begrebet Angst*] fou publicat el 17 de juny de 1844. El mateix dia, Kierkegaard també publicava el llibre intítulat *Pròlegs* i tan sols quatre dies abans, les *Engrunes filosòfiques* sortien a la llum pública. Pel que sembla, segons un esborrany del *Concepte d'angoixa*, Kierkegaard havia planejat signar l'obra amb el seu propi nom,¹ d'aquí el caràcter personal de la dedicatòria de l'obra a P. M. Møller, el seu professor preferit. Tot i que aquest pla fou posteriorment rebutjat i substituït per la signatura d'un pseudònim —Vigilius Haufniensis— hi ha qui encara continua pensant

¹ Cf. *Pap.* V B 42 (*Søren Kierkegaard Papirer*, vols. I-XVI. Copenhaguen: Gyldendal, 1968-1978). D'aquí en endavant citat com a *Pap.*, volum, secció i número d'entrada. Totes les traduccions d'aquest treball són a càrrec meu, llevat que s'indiqui el contrari.

que *El concepte d'angoixa* gaudeix d'un caràcter directe i personal que el distancia de la resta de la producció pseudònima. Walter Lowrie, un dels primers traductors de l'obra de Kierkegaard a l'anglès, així ho manifesta:

No tenim la necessitat d'aplicar en aquest llibre [*El concepte d'angoixa*] l'emfàtica advertència kierkegaardiana² de no atribuir-li res del que diuen els seus pseudònims. Aquest és el seu primer llibre completament seriós, i tot el que nosaltres hi trobem pot ser considerat, amb tota tranquil·litat, com la seva pròpia manera de pensar.³

Aquests mots de Lowrie, escrits com a guia de lectura per al *Concepte d'angoixa*, contribueixen a entendre l'obra com un escrit acadèmic dirigit als distingits membres de les facultats de teologia i de filosofia. Al capdavant, aquest és l'estil que presenta a simple vista l'estructura de l'obra i l'objectiu que diu tenir: «La present obra s'ha proposat de tractar el concepte d'angoixa d'una manera psicològica, però tenint *in mente* i davant els ulls el dogma del pecat original».⁴ Fet i fet, és el Climacus de la *Postil·la* qui, en l'apèndix intitulat «una llambregada per l'esforç contemporani de la literatura danesa»,⁵ comenta que *El concepte d'angoixa* és una obra que «difereix essencialment dels altres escrits pseudònims» en tenir «una forma directa i ser, fins i tot, en cert sentit, doctrinària [*docerende*]».⁶

No obstant això, i malgrat les aparences, *El concepte d'angoixa* no sembla tenir la claredat d'exposició que demanaria una obra acadèmica, l'autor de la qual tracta sobretot d'ajudar el lector cap a la comprensió del tema que proposa. Contràriament, *El concepte d'angoixa* i amb ella, el seu autor, l'enfosqueixen, i en comptes d'aclarir i sistematitzar allò que són el pecat i l'angoixa, ambdós, obra i autor, versen sobre la seva ambigüïtat, tot demarcant el límit de la seva comprensió, més que no pas sistematitzant-ne l'entesa. L'objectiu d'aquest article és, doncs, aclarir l'estatus del *Concepte d'angoixa* i defensar-hi una postura. Com veurem, *El concepte d'angoixa* de Søren Kierkegaard no és un tractat acadèmic, sia psicològic o teològic, sinó un discurs poeticoliminar que apunta devers allò que justament no pot ser dit, ans únicament viscut en l'existència.

² Aquesta advertència és feta a «una primera i darrera explicació», text que clou la *Postil·la conclusiva i no científica* de Johannes Climacus i en què Kierkegaard aclareix la seva autoria envers les obres pseudònimes: «El que és escrit és certament meu, encara que només en el sentit que hi he posat la productiva individualitat poeticoreal i que mitjançant l'audibilitat de la rèplica li he posat a la boca la seva concepció de la vida. Car la meva condició depassa la del poeta que poetitza persones malgrat ésser ell mateix l'autor en el pròleg. Jo sóc justament de manera impersonal o personal la tercera persona, un *souffleur*, el qual, poèticament, ha produït autors, els pròlegs de qui són novament llur producció, fins i tot els noms de qui ho són. És així que en els llibres pseudònims no hi ha ni un sol mot meu; no en tinc cap opinió si no és com a tercer, ni cap coneixement de llur sentit si no és com a lector, ni la més llunyana relació privada amb ells, per tal com és impossible de tenir-ne cap amb una comunicació doblement reflectida. Una sola paraula meva, personal, en el meu propi nom, implicaria un presumptuós oblit de mi mateix que, vist dialècticament, mereixeria essencialment, l'anihil·lació dels pseudònims amb aquest sol mot» (*SKS 7*, 569-570: *Søren Kierkegaards Skrifter*, vols. 1-55. Copenhaguen: Søren Kierkegaard Forskningscenteret i Gad, 1997; tot i que encara incompleta, faig ús d'aquesta nova i volgudament definitiva edició crítica sempre que sigui possible. D'aquí en endavant citat com a *SKS*, volum i número de pàgina o d'entrada). Traducció de Sáez, B. *Enrahonar*, [Barcelona], 29, 1998, pàg. 159-162.

³ KIERKEGAARD, S. *The Concept of Dread*, trad. Walter Lowrie, Princeton: Princeton University Press, 1944, ed. 1957, pàg. vi-vii.

⁴ *SKS 4*, 321.

⁵ En aquest apèndix, Johannes Climacus revisa breument cadascuna de les obres pseudònimes.

⁶ *SKS 7*, 245.

2. Paròdia o seriositat acadèmica

Roger Poole, estudiós de l'obra de Kierkegaard des d'una perspectiva deconstructivista, afirma que *El concepte d'angoixa* és una obra que segueix l'estil dels tractats acadèmics —en el fet d'utilitzar els seus mateixos termes i seguir les seves mateixes categories i convencions— però que, al mateix temps, n'està fent paròdia.⁷ Segons l'autor, *El concepte d'angoixa* «s'esforça per representar-se alhora com una obra impecablement acadèmica i com la deconstrucció de tota obra d'aquest tipus».⁸ El títol i subtítol mateixos de l'obra fan palesa aquesta irònica contradicció —pensa Poole. Essent l'angoixa un terme de l'àmbit dels sentiments i aquest, un àmbit sobre el qual Heiberg⁹ havia dit no tenir cap mena d'estatus filosòfic, «Hafniensis no solament fa de l'angoixa tema de la seva obra, sinó que en parla com a, *et bregreb*, un concepte. *Bregebet Angest*».¹⁰ I, endemés, ho fa per mitjà d'una simple investigació psicològica que apunta vers el problema dogmàtic del pecat original» en una època on la psicologia es considerava un saber menor que no podia ni ambicionar la qualitat de ciència ni tenir la gosadia de dialogar amb la ben considerada dogmàtica.

Tanmateix, no tothom llegeix la contradicció que presenta *El concepte d'angoixa* com una expressa paròdia. Søren Bruun, per exemple, diu que l'oposició que mostra Hafniensis envers el pensament especulatiu de l'acadèmia no és altra cosa que un reflex de la problemàtica de Kierkegaard mateix a l'hora de reconèixer-se en l'autoritat de l'acadèmia o en la de poeta. Prova d'això és que, de bell antuvi, Kierkegaard planejava fer del *Concepte d'angoixa* una obra acadèmica: «A la primera pàgina dels esborranys, en el títol, hi trobem les dues lletres 'M:A:'. Apareixen sota el propi nom de Kierkegaard i revelen que la seva intenció era fer ús del títol acadèmic de *Magister Artium*. A més, ens adonem que en l'esborrany i en el manuscrit definitiu, Kierkegaard usa el títol "*Sobre el concepte d'angoixa*", d'acord amb la tradició de les dissertacions en llatí, les quals començaven amb el '*de*' seguit del principal objecte d'estudi».¹¹ També Alastair Hannay es mostra partidari d'aquesta visió quan, en el seu darrer llibre sobre Kierkegaard, escriu: «Fa molt més sentit llegir l'*angoixa* de Kierkegaard [...] com una temptativa de fer una obra que treu seriós partit del llarg aprenentatge en filosofia i teologia, —i, entre altres coses, demostrar l'habilitat acadèmica a aquells a qui li hagués agradat (també a ells) pensar que podia haver tingut com a col·legues, sobretot, perquè sabia que ells sempre havien sospitat que no era seriós— que no [llegir-la] com una deliberada temptativa de riure's d'ells o mofar-se davant dels seus propis ulls de les fatals limitacions del seu apreciat medi —el tractat acadèmic».¹²

⁷ Vegeu POOLE, R. *Kierkegaard. The Indirect Communication*. Charlottesville i Londres: University Press of Virginia, 1993, pàg. 83-107. I també l'article «“Dizziness, falling... Oh (dear)!...” Reading *Bregebet Angest* for the very first Time». *Kierkegaard Studies* [Berlin i Nova York], WALTER DE GRUYTER, *Yearbook 2001*, 2001, pàg. 203.

⁸ POOLE, R. *op. cit.*, pàg. 86.

⁹ J. L. Heiberg fou el principal introductor i impulsor de Hegel a Dinamarca i també l'autor de les recensions de dues de les obres de Kierkegaard: *O això o allò* i *La Repetició*.

¹⁰ POOLE, R. *art. cit.*, pàg. 203. Cal remarcar que el fet que l'angoixa sigui un concepte ja és, per si mateix, una contradicció, car tota definició que Hafniensis dóna de l'angoixa és ambigua i/o expressada per mitjà de metàfores, o sia, no per mitjà de conceptes sinó d'imatges. Vegeu, per exemple, la notòria comparació entre l'angoixa i el vertigen (*SKS 4*, 365-366).

¹¹ BRUUN, S. «The Genesis of *The Concept of Anxiety*». *Kierkegaard Studies*, *ed. cit.*, pàg. 8. En aquest article, Bruun afirma que en *El concepte d'angoixa* hi ha un conflicte entre dos tipus d'autoritat: l'autoritat acadèmica i l'autoritat poètica (*SKS 4*, 359-360), i que el que reflecteix aquest conflicte és justament el fet que l'autor estigui a cavall d'una aproximació acadèmica i una aproximació poètica al tema de què tracta.

¹² HANNAY, A. *Kierkegaard. A Biography*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, pàg. 227.

Sigui com sigui, tant si es tracta d'un objectiu ferm en Kierkegaard —escriure *El concepte d'angoixa* com a paròdia del pensament i discurs sistemàtics (Poole)— com d'una problemàtica interna a la seva autoria —acabar fent del *Concepte d'angoixa* una obra pseudònima a causa de la seva excessiva poètica (Bruun)—, l'oposició entre un estil acadèmic i un estil poètic és més que evident. Haufniensis mateix ho fa manifest en l'*excursus* del capítol II de la seva obra:

No és la meua intenció escriure una *obra erudita* [lærdt Værk] o perdre el temps a recercar proves de confrontació literària. Sovint, als exemples que s'addueixen a les psicologies els manca l'autèntica *autoritat psicologicopoètica* [psychologisk-poetiske Myndighed]. Romanen com un aïllat, *notarialiter* fet provat i, justament per això, hom ja no sap si riure o plorar davant l'intent de tan solitària i obstinada gent de crear alguna mena de regla. Aquell que s'ha ocupat com cal de la psicologia i de l'observació psicològica adquireix una flexibilitat humana general que el capacita, de cop, per afaïçonar el seu exemple, el qual, tot i mancat d'autoritat factual, en gaudeix d'una d'una d'altre tipus.¹³

Essent així, la forma directa i el sentit doctrinari del *Concepte d'angoixa* s'han de concebre amb relació a quelcom ben diferent de l'erudició de l'acadèmia i del seu estil de discurs. Si bé *El concepte d'angoixa* va fer «un petit favor als ulls dels professors auxiliars [docents]», aquest és vist, segons Climacus, com un «malentès» que té com a compensació la publicació del llibre lleuger i alegre de Nicolaus Notabene.¹⁴ Però, aleshores, com cal entendre els qualificatius «directe» i «doctrinari» que el Climacus de la *Postil·la* escriu amb referència al *Concepte d'angoixa*? Deixem que sigui Haufniensis qui respongui amb una de les seves metàfores:

Pel que fa a la meua humil persona, confesso amb tota sinceritat que sóc com a escriptor un rei sense corona, i fins en el meu temor i tremolor, un escriptor sense pretensions. És per aquest motiu que si a una noble enveja o a una gelosa crítica els sembla excessiu el fet de tenir un nom llatí, aleshores el canviaré de grat i em diré, per exemple, Jordi Rovira. Car no voldria passar per res més que un profà, que especula, sí, però que, tot i amb això, roman allunyat de l'especulació.¹⁵

No crec que això sigui una expressió de falsa modèstia, sinó, més aviat, un avís al lector per informar-lo, prèviament, d'allò amb què se les haurà d'haver; no fos cas que es trobés amb el desgany de no adquirir aquella veritat triomfant i absoluta que tant prometen els sistemàtics de l'acadèmia. Així, doncs, abans d'introduir el tema de la seva investigació, Haufniensis fa el gest de posar totes les cartes damunt la taula per dir, sense asos a la màniga, quina en serà la forma del discurs i com hi anirà íntimament lligada amb el contingut.

¹³ SKS 4, 359. Les cursives són meves.

¹⁴ Cf. SKS 7, 245. Climacus es refereix aquí a *Pròlegs* [Forord]. Sotadament, i contràriament als seus designis, Kierkegaard decideix signar el *Concepte d'angoixa* sota pseudònim i escriure un pròleg alternatiu conforme a la nova autoria. L'existència d'un pròleg sense llibre i la necessitat de publicar altres escrits dóna a Kierkegaard la idea de compondre una nova obra: *Pròlegs* i, amb ella, un nou pseudònim: Nicolaus Notabene.

Pròlegs és un llibre de sàtira. Notabene té prohibit, per la seva muller, escriure llibres, però aconsegueix saltar-se la prohibició escrivint únicament pròlegs de llibres. El caràcter còmic d'aquesta obra és rellevant, ja que fa que *El concepte d'angoixa* no vagi acompanyat d'un discurs edificant, tal com passa amb la resta d'obres pseudònimes, sinó d'un llibre «lleuger i alegre» que n'equilibra la suposada seriositat.

¹⁵ SKS 4, 313-314.

Segons la darrera citació, Haufniensis discursarà a la manera d'un «rei sense corona», és a dir, com un autor sense autoritat i, per tant, com un escriptor que, en no ser propietari exclusiu del sentit de l'obra, esdevé «instrument» per a què es manifesti. D'aquesta manera, l'autor no imposarà la seva veritat, ans mourà el lector a que la trobi per si mateix i se l'apropriï. Seguint amb la metàfora, diríem que cada lector esdevindrà coronat en la mesura en què s'apropriarà el sentit de l'obra, tot i que no podrà coronar-se d'una vegada per totes sinó que, per contra, farà de la seva existència una repetida coronació. En conseqüència, ni l'autor ni el lector de l'obra no podran assaborir el poder de la corona, puix que només podran tendir-hi i disposar-se per a rebre'l. El sentit que proposa Haufniensis en la seva obra no és susceptible de possessió, no és un coneixement que pugui ser manipulat pel pensador en la lògica dels seus sil·logismes, sinó una significació que implica l'existència mateixa del pensador. Per això no podrà ser mai una veritat especulativa de la qual en romangui distant, sinó una veritat per a ell, una veritat subjectiva que l'afecti totalment. L'important aquí no és conèixer la veritat, sinó reconèixer-la i apropiat-se-la personalment.

Molt diferent és, en canvi, el tarannà autoritari que presenten els professors de l'acadèmia respecte de les seves obres. Ells pretenen ser «reis» amb la més gran i pesant «corona», propietaris exclusius del sentit i excel·lents mestres a l'hora de transmetre'l. Les seves obres no són lloc d'obertura sinó de tancament, de sistematització d'un sentit ja comprès i presentat a la manera de les ciències pures, o sia, mitjançant una lògica deductiva de primers principis. Davant d'aquestes obres, el lector no se sent empès a res, tan sols a oblidar-se de si mateix i a subjugar-se a l'encanteri de l'objectivitat de les veritats transmeses.¹⁶

3. El pecat com a límit del discurs

Així, doncs, malgrat que Haufniensis especuli, la seva especulació no gaudeix ni de la pompa ni de la certesa típiques de les obres dels pensadors sistemàtics, i encara menys dels seus resultats: «Prefereixo que se'm tingui per un embotellador de cerveses, un taverner, o qualsevol altre profà que va amunt i avall especulant, sense desitjar que el seu resultat especulatiu sigui vist com a especulació».¹⁷

L'especulació de Haufniensis dista molt de ser un tractat científic que brindi al lector la possibilitat de contemplar tot un ventall de veritats. La seva, és una especulació que s'emparenta més amb un discurs poètic (llegiu *poiesis*) que, en ser conscient de la incapacitat d'expressar el sentit últim, crea les condicions idònies per a què allò que és inefable pugui ser manifestat en l'obra i en el lector. Amb tot, no s'haurà dit res, però, indirectament, l'obra haurà apuntat cap alguna cosa i el lector s'haurà vist amb la necessitat

¹⁶ Aquesta és la imatge que presenten, per Haufniensis, tots els grans sistemes filosòfics de la modernitat, especialment el de Hegel qui, amb les seves ànsies de totalitat, porta la filosofia sistemàtica a la seva màxima expressió. Escriu Hegel a la *Fenomenologia de l'esperit*: «La veritable figura en la qual existeix la veritat només pot ser el sistema científic d'aquesta veritat. Col·laborar que la filosofia s'apropi a la forma de la ciència —a l'objectiu que pugui perdre el seu nom d'amor pel saber i sigui un saber real i efectiu— és la tasca que jo m'he proposat [...] Per això, el fet de mostrar que en aquesta època és possible l'elevació de la filosofia a ciència seria l'única i l'autèntica justificació dels intents que tenen aquest fi, en posar en relleu la necessitat d'aquest fi i alhora en dur-lo a terme perfectament» (*Phänomenologie des Geistes*, vol. 2, *Sämtliche Werke, Jubiläumsausgabe*, 20 volums. Stuttgart: Friedrich Frommann Verlag 1927-40, pàg. 14. Traducció catalana de Joan Leita a *Fenomenologia de l'esperit*, Barcelona: Laia, 1985, vol. 1, pàg. 52).

¹⁷ *Pap.* V B 72 (Esborrany del pròleg del *Concepte d'angoixa*).

de pronunciar-s'hi.¹⁸ I és que el contingut del *Concepte d'angoixa* no s'adiu en absolut amb la forma doctrinària de l'acadèmia. Aquesta forma —pròpia dels pensadors sistemàtics— hauria de portar a claredats i a resultats, i *El concepte d'angoixa* no pot ni expressar el tema vers el qual apunta: Haufniensis té l'objectiu d'aclarir el significat de l'angoixa, aquest aclariment apunta directament a la dogmàtica en la mesura en què l'angoixa és condició de possibilitat del pecat i, tanmateix, la discussió sobre la realitat del pecat cau enterament fora del seu estudi. L'estudi psicològic que dur a terme Haufniensis per mitjà del concepte d'angoixa «apunta vers el problema dogmàtic del pecat original», però *no diu* res del pecat en quant a realitat.¹⁹ De fet, és Haufniensis mateix qui deixa clar que la manera de tractar el concepte de pecat és merament «tàcita [taust]», o sia, callada i silenciosa.²⁰ I això és així perquè el pecat no és objecte de cap discurs, sinó que se situa allí on «l'individu parla com a individu a l'individu».²¹ Lluny de poder-se tractar en el discurs d'alguna ciència, el pecat és «objecte de sermó».²² Només el sermó pot pressuposar que l'altra persona experimenta l'ànim que correspon al pecat, és a saber, la seriositat.²³ Ara bé, *El concepte d'angoixa* no té la forma d'un sermó. L'oposició de Haufniensis a l'especulació de l'acadèmia no consisteix a substituir el llenguatge reflexiu de la filosofia per un de poeticoreligiós que parli directament a l'individu. L'únic que fa Haufniensis és delimitar el seu discurs a la meditació sobre la noció de pecat des de la perspectiva de la psicologia de l'angoixa. I l'angoixa o la psicologia, al seu torn, no són, en absolut, la definitiva transposició del problema a un nou domini, ja que la psicologia només vol retornar-nos a la dogmàtica o bé a la discussió sobre la dogmàtica qüestió del pecat original.²⁴ D'això se'n desprèn que la forma directa i el sentit doctrinari del *Concepte d'angoixa* no estiguin al servei d'una explicació, sinó, més aviat, al servei d'una demarcació. El que Haufniensis fa en *El concepte d'angoixa* no és explicar el pecat, sinó establir el límit del seu discurs. La forma directa del *Concepte d'angoixa* vol comunicar un coneixement, però resulta que aquest coneixement no és altra cosa que un total desconeixement: sobre el pecat no hi ha res a dir, o millor dit, cal dir justament que no hi ha res a dir.

Així, doncs, *El concepte d'angoixa* es converteix en una apassionada demostració que el pecat original és un misteri que no es pot explicar i que, per tant, no és objecte de discurs sinó de revelació. El pecat és *atopos*, «no té lloc en el discurs i aquesta és

¹⁸ Climacus escriu a la *Postil·la*: «El pensador subjectiu no és un investigador científic sinó un artista» (*SKS* 7, 321). També, en diverses ocasions, Kierkegaard proclama ser alhora «un poeta i un pensador», tot matisant que ho és sempre «amb relació al cristianisme i a l'ideal de ser cristià» (*SKS* 21, NB10:200).

¹⁹ *SKS* 4, 309 (les cursives són meves). Encara que les diferents traduccions consultades —anglesa, francesa i castellana— facin cas omís del mot «paapegende [que apunta]» del subtítol de l'obra, és rellevant retre-li compte; car mostra a la wittgensteiniana que si la psicologia té importància en la investigació de Haufniensis és perquè assenyala —com una fletxa— en direcció al pecat. *Paapegende* prové del verb *paapege*, el qual significa apuntar, indicar, assenyalar, mostrar i posar en relleu alguna cosa. D'aquesta manera, si Haufniensis fa ús de la psicologia és precisament en tant que hi té el paper d'indicar el pecat; principal objecte del seu discurs, però inexpressable en tant que tal.

²⁰ *SKS* 4, 321. «Taust» (tàcit) és en danès un adjectiu provinent de «taushed» (silenci).

²¹ *Ibid.*, pàg. 323.

²² *Idem.*

²³ *Ibid.*, pàg. 322-323. L'ànim que correspon al pecat no és solament alterat quan el filòsof intenta explicar el pecat científicament sinó també quan els capellans esdevenen «professors de sagristia» (*Ibid.*, pàg. 323).

²⁴ Tant el subtítol de l'obra com el seu últim paràgraf confirmen la conveniència d'aquest retorn. Essent el subtítol «una simple investigació psicològica vers el problema dogmàtic del pecat original» i l'últim paràgraf el que segueix: «Aquí, s'acaba aquesta investigació, precisament en el mateix punt on començava. Car l'angoixa passa a ser objecte de la dogmàtica tan aviat com la psicologia hagi acabat amb ella» (*Ibid.*, pàg. 461).

precisament la seva determinació».²⁵ No obstant això, Haufniensis especula i discurseja sobre ell. Ara bé, ja hem vist més amunt que l'especulació de Haufniensis dista molt de la dels sistemàtics, de tal manera que si Haufniensis discurseja sobre el pecat no és per a comprendre'l com pretenen fer els especulatiu, sinó precisament per a comprendre que no es pot comprendre i, així, mantenir-ne el misteri.

Amb la pretensió d'«explicar-ho tot à tout prix»,²⁶ el discurs sistemàtic amaga i elimina tot misteri. Per contra, l'especulació de Haufniensis «distingeix entre allò que sap i allò que no sap», dit altrament, sap que no pot explicar el pecat i que ha d'aconter-se amb el mer fet de pressuposar-lo en el si d'una «simple» explicació psicològica sobre la seva condició de possibilitat. Tanmateix, el fet que Haufniensis es mantingui en el domini psicològic del pecat fa que el lector en descobreixi el límit i l'actualitzi en el si de la pròpia existència.

Roger Poole es pregunta si no serà el *motto* del *Concepte d'angoixa*, sobre la distinció socràtica entre allò que se sap i allò que no se sap,²⁷ l'argument filosòfic de tota l'obra.²⁸ Jo afegiria: i no en serà també el *motto* la raó de la seva pseudonímia? És clar que la pseudonímia i la comunicació indirecta, característiques del pensament kierkegaardí, poden ser fruit de molts motius diversos, però semblen medis indispensables a l'hora d'entendre la filosofia —i també l'existència— com una recerca de sentit, més que no pas com una possessió. El pecat no pot ser objecte de discurs, ja que lluny de ser quelcom distant i aliè al pensador, n'és la seva determinació existencial, la possibilitat òntica del seu ésser. És per aquest motiu que, malgrat el seu caràcter directe i doctrinari, *El concepte d'angoixa* ha de ser considerada una obra de comunicació indirecta que té, com la resta de la producció pseudònima, l'objectiu de conduir el lector cap al religiós.²⁹ Val a dir que, en *El concepte d'angoixa*, aquest objectiu adquireix una forma ben diferent, a saber, la de «directa» i «doctrinària», però, tanmateix, aquesta forma no la converteix en una obra del puny i lletra de Søren Aabye Kierkegaard, com suggereixen els mots de Lowrie.³⁰ *El concepte d'angoixa* continua essent pseudònima i, en comptes de presentar personatges que adopten múltiples opcions de vida, aclareix al lector un concepte que, sense entrar en temes pròpiament cristians (dogmàtica), respon a qüestions que resulten crucials per a l'ésser humà i les nocions de pecat i pecat original. Abans de poder-nos obrir al misteri, hi ha d'haver misteri i això és precisament el que Haufniensis fa amb *El concepte d'angoixa*: vetllar pel misteri com a bon vigilant copenhagués³¹ i no deixar que l'especulació sistemàtica l'assumeixi [*ophæve*]. D'aquesta manera, «la distinció socràtica entre allò que se sap i allò que no se sap» esdevé molt més que una mera «estima» per les

²⁵ SKS 4, 322.

²⁶ SKS 4, 328.

²⁷ *Ibid.*, pàg. 310.

²⁸ POOLE, R. *art. cit.*, pàg. 208.

²⁹ En *El punt de vista sobre la meua activitat com a escriptor*, Kierkegaard posa *El concepte d'angoixa* en el grup de les allí anomenades obres «estètiques», aquelles que tenen com objectiu conduir el lector cap al religiós i a l'autèntic cristianisme (Cf. *SVI* XIII, 540-541).

³⁰ Això mateix assenyalava Louis Mackey quan diu que «el mètode de l'argumentació directa pot ser també vehicle per a una comunicació indirecta, tant vàlid com qualsevol altre (ironia, humor, metàfora, al·legoria, etc.), com és el cas d'extenses seccions de la *Postil·la* i del *Concepte d'angoixa*» (Mackey, L. «Kierkegaard and the problem of existential philosophy» a *Essays on Kierkegaard*, EUA: Burgess Publishing Company, 1969, pàg. 50).

³¹ El nom de Vigilius Haufniensis significa literalment «vigilant de Copenhaguen». D'una banda, «Vigilius» prové del llatí «vigil» —vigilant, guaita, observador— i de l'altra, «Haufniensis» prové del nom llatinitzat que designa la ciutat de Copenhaguen: *Havn*, i de *Havn* s'obté el genitiu *Havniensis*.

distincions del passat,³² puix que és condició necessària per a què el pecat continui essent allò que és: un misteri revelat.

Així, i a diferència dels textos sistemàtics, *El concepte d'angoixa* s'articula en un discurs que, tot i tenir una forma «directa» i un sentit «doctrinari», assumeix la impotència del seu dir i, en fer-ho, posa el pecat en el lloc que més li escau: en la seriositat i l'apropiació interior de l'existència.³³

³² SKS 4, 310.

³³ SKS 4, 322-323.